

TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A AGRICULTURII

- STUDIU DE CAZ - LOCALITĂȚILE JEICA ȘI TEACA

DIN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD (ASPECTE SOCIO-CULTURALE)

Virgil MUREȘAN

Procesul de transformare socialistă a agriculturii oferă cercetătorului și cititorului deopotrivă, prin situarea sa în imediata apropiere (istorie recentă), posibilitatea, mai ales tentația unei implicări personal-subiective; în același timp, istoria abia petrecută are fără îndoială propriul sistem de protecție împotriva unor judecăți de valoare premature. Astfel, studiile de caz ce au ca subiect acest proces își mărturisesc de la început toate greutățile specifice unor evenimente și înțelesuri aflate în mișcare.

Lucrarea este un studiu de caz și are în vedere 2 localități, diferite ca prezență etnică, confesională și chiar ca și situate în cadrul procesului de colectivizare.

- a) localitatea **Jeica** (sat) din comuna Mărișelu – cu o populație maghiară compactă, de religie evanghelică – 120 familii – doar 4 familii de români – și ele maghiarizate – și cu loc de frunte în cadrul procesului de colectivizare – primul G.A.C. al județului – februarie 1950.
- b) localitatea **Teaca** – cu o populație multietnică și respectiv multiconfesională (români, unguri, sași, romi – colectivizat abia în anii 1961-62).

În acest cadru materialul lucrării de față provine din cele trei surse cunoscute și utilizate în acest gen de prezentare istorică: documente de arhivă, presa vremii și interviurile orale. Documentele și presa „bucurându-se” de o prea mare atenție din partea autorităților nu pot oferi în integralitate și substanța lucrării – rolul acesta avându-l interviul el completând, în unele cazuri chiar verificând mărturia orală și invers.

Documentele de arhivă și presa perioadei 1947-48 – 1962 m-au „silit” prin abundența materialului să mă axez pe acel ceva care regimul considera a fi „Activitatea cultural-propagandistică din lumea satului” – activitate care pare a fi „cel puțin la nivel teoretic” principalul instrument utilizat în vederea informării și conștientizării sătenilor de avantajele, de necesitatea imperioasă a transformării socialiste a agriculturii.

Această activitate de culturalizare¹ în masă și „alfabetizare” a fost confirmată, completată și colorată de oamenii memoriei.

Fără să aibă pretenția unei analize exhaustive a fenomenului anterior menționat, materialul oferă totuși o imagine de ansamblu a acestuia; de la situația internațională (prin aceasta înțelegând mai ales realitățile societăților comuniste), la cea națională și apoi locală; de la Marea Ideologie (sovietică) la preluarea sa națională și apoi rolul său ca „stare de fapt” în cele două comunități locale studiate. Astfel evenimentul local a fost așezat într-o viziune deterministă – aceasta pentru a face posibilă o oarecare înțelegere a unor evenimente în care logica și calculul economic (mă gândesc la faptul că noile realități complexe ce urmau a fi introduse în lumea satului trebuiau să aparțină unui „proiect economic” – iar acesta lipsește) este înlocuit cu politicul (satul românesc „trebuia” să devină o copie fidelă a celui sovietic – indiferent de existența unei viitoare rentabilități sau inexistența sa); un proces fără o logică internă – o directivă politică.

Din această perspectivă am urmărit aspectele legate de continuitatea sau ruptura (de cele mai multe ori o „simbioză” a celor două) pe care acest proces în evoluția sa o aduce din punct de vedere al tradițiilor satului românesc precum și noi forme de manifestări colective de pretenție culturală pe care regimul a încercat să le implementeze pentru a oferi noi emoții și sensibilități în jurul unor personaje mitice (Stalin, Lenin, Gh.Gheorghiu-Dej) sau unor evenimente (marea revoluție rusă), care urmau să conducă pe baza unui act

¹ Desigur este vorba de o activitate culturală infuzată până la ridicol de propagandă – o calitate a actului cultural inexistentă – un fel de „cultură colhoznică”, „proletcultism sătesc” însă de o cantitate și frecvență impresionantă.

reflex simplu, la apariția unor noi tradiții – menite să legitimizeze cel puțin în rândul generațiilor tinere, noua orânduire social-politică și culturală a României – un proiect de succes după cum se va vedea și din acest studiu; atmosfera din cadrul comunităților sătești cu aspecte colective și individuale – în fața marilor realități socialiste; metodele folosite de noua putere în vederea impunerii structurilor collectiviste.

În ceea ce privește consecințele (atât de așteptate concluzii) m-am străduit să nu le atrag decât pe cele evidențiate de oamenii memoriei: din punct de vedere al duratei medii și lungi a timpului istoric, ele, consecințele, lucrează pentru a căpăta o formă oarecare în tăcerea și indiferența cunoscută.

Interviurile au fost făcute pe un număr de 4 persoane din fiecare localitate, iar alegerea celor intervievați s-a făcut pe cât posibil în funcție de naționalitate, confesiune, statut social, situație economică – pentru a conferi o cât mai mare diversitate de imagini acestor realități.

a) Context politico-legislativ 1945-1949

Cu posibilitatea retrospectivă pe care o oferă timpul scurs de la aceste evenimente, se poate observa că punctul de plecare al procesului de transformare socialistă a agriculturii îl reprezintă (intrarea României în sfera de influență a Moscovei – este motorul tuturor evenimentelor acestei perioade) *reforma agrară din 23 martie 1945/ legea nr. 87* – care prevedea aproximativ 19,3% din suprafața cultivabilă a țării; 0,4% din numărul total al proprietarilor și o suprafață de 1.460.000 ha expropriate.

Aceeași privire înapoi asupra evenimentelor în cauză, respectiv asupra anului 1945, ne arată o reformă agrară „perversă” în aspecte și consecințe. Legea de reformă agrară din 23 martie 1945 poate fi privită și ca un „cal troian” în peisajul rural românesc și nu numai. La prima vedere cine ar putea spune, că ea nu aducea ceea ce aștepta poate de sute de ani; ceva pentru care țărani luptaseră în toate războaiele și răzmerițele petrecute într-un loc sau altul. Lozinca din 1907 și de oricând: „Noi vrem pământ!” intrată în literatura de specialitate, în conștiința colectivă și în sufletul tuturor țăranilor săraci (și care mai persista și după marea reformă agrară de după Marea Unire – una cu mult mai consistentă ca și pământ expropriat și ca țărani împroprietăriți) – pare a primi răspuns aproape definitiv.

Împlinirea acestui deziderat era însă numai aparentă (fața era în acest caz reversul medaliei). Trebuia anihilată Marea Agricultură și Marii Agricultori (prin orice metodă – chiar și una pe placul noului proletariat sătesc), pentru ca în fața unor proprietari minimale – fără un cadru instituțional în care să-și apere drepturile și interesele – noul stat să poată impune orice era planificat și conform noi logici ce trebuia să se întâmple.

Mergând cu raționamentul mai departe, cât de solid așezat într-o structură agricolă anume, ar fi putut să se prezinte un satean proaspăt împroprietărit (cu suprafețe în jurul a 1,5 ha) într-o perspectivă scurtă de timp. Proprietar al acestei fabuloase suprafețe de pământ, fără animale de lucru, fără utilaje, în general fără ..., fără îndoială că șansele de reușită individuale erau foarte reduse dacă nu inexistente. Însă Statul era Partidul care era de fapt Moscova și Stalin, care aveau întotdeauna soluția salvatoare... marea soluție... colectivizarea.

Proprietatea urma să fie fărâmițată, marii proprietari trebuiau să dispară, iar pământurile lor, împreună cu cele provenite din viitoarele exproprieri să fie o bază pentru începutul procesului de sovietizare a agriculturii².

După o relativă perioadă de liniște, dar cu o presiune constantă asupra producătorilor agricoli din partea statului (materializată fie prin stabilirea impozitelor foarte mari, fie prin plata pentru produsele achiziționate de stat, de la țărani, la prețuri inferioare costului, etc.) – la 30 august 1946 sunt desființate syndicatele agricole – nemaiputându-și apăra drepturile eficient, marii proprietari primesc o grea lovitură³.

Următorul pas a fost reprezentat de hotărârea din 27 august 1947 (decizie ministerială) care stabilea ca toate pământurile cultivabile ce aparțineau mănăstirilor, episcopieiilor și mitropoliilor trebuiau lucrate în regie proprie. Se deschide astfel calea – atât de cunoscută în ironia sa – donării, deoarece instituțiile menționate nu-și puteau lucra pământul decât în arendă și dijmă; nelucrând pământul puteau fi acuzate de sabotarea planului de însămânțări, ș.a. Pământul trebuia donat statului⁴.

² Revista Istorică nr. 9-10, 1994, p 103

³ Dumitru Șandru, Proprietatea funciară rurală din România de la reforma agrară din 1945 până la colectivizarea agriculturii (I), în Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol, tom. XXVII, Iași 1990, p 121

⁴ *Ibidem*, p 122-125.

Au urmat prin *decretul nr. 38 din 27 mai 1948*, proprietățile monarhice care reprezentau 140.518 ha, precum și trecerea în proprietatea statului a bunurilor bisericilor, congregațiilor, comunităților sau particularilor ce au servit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic, profesional (*decretul 176 din 3 august 1948*).

La 2 decembrie 1948 decretul privind desființarea Bisericii greco-catolice: românii uniți li se refuza istoria dar li se deschidea poarta intrării într-o ortodoxie destul de indiferentă și supusă oricărui timp politic⁵.

Naționalizare, exproprieri, donații, desființări de biserici, noua educare și știință au pregătit drumul spre o singură formă de proprietate (obștească), o singură religie (ideologia), un singur om (omul nou); toate împreună aveau să aducă „fericirea deplină” unui popor „eliberat” de trecut și cu un prezent, valorificat posibil doar în temporalitatea unui viitor care avea să aducă bunăstarea și egalitatea absolută.

b) 1944-1949. Urmările războiului și imagini ale noului regim

Din punctul de vedere al informațiilor oferite de cei intervievați, această perioadă, datorită mai multor factori (marea majoritate erau prea tineri și nu au amintiri concrete, despre acest spațiu temporal; alții din cauza vârstei înaintate nu mai pot constitui o sursă de informații) - prezintă multe necunoscute legate de primele descinderi ale noilor autorități în lumea satului. În principal amintirile – atâtea câte sunt – au în centrul lor urmări ale războiului abia încheiat. Atât cei din localitatea Jeica cât și cei din Teaca au amintiri „comune” legate de aceste evenimente: „o ieșit lumea din sat, cu armata (ungară) și o vrut să trecem cu tăți granița în Ungaria, da noi ne-am întors înapoi că aicea avem casa”⁶. „Noi sașii am plecat cu armata ungară și am ajuns în Austria, unde am stat aproape un an de zăle, când am venit înapoi casa era tătă străcată, nu mai avea nici geamuri, nici uși și primaru o zâs că nu ne mai primește, ca să merem tăți sași la Hitler, apoi ne-o trimis peste munte în Monor unde am stat vreo nouă luni de zăle, nu după aia am venit înapoi în Teaca”⁷. Kupaș George din Jeica își aduce aminte și de trecerea oamenilor „din stepe” prin sat: „când o trecut ungurii și nemți o rămas beciurile pline, când o venit ruși n-o mai rămas nimic”. De asemenea și regimul cotelor apare împovăraător peste măsură: „o fost rate mari că nu le putei plăti”.

Peste acest univers destul de mohorât legat de război și noul regim vin și amintiri mai „colorate” legate de sărbători, fie cele tradiționale, fie cele mai oficiale. Arcălean Pompei din Teaca rememorează o zi de 10 mai 1947: „ne-am încolonat toți în costume⁸ naționale (toată școala), cântam cântece și recitam poezii legate de ziua regelui... au venit și din alte părți (alte sate). A fost serbare câmpenească mare, fiecare sat cu jocurile și muzicanții săi, că existau diferențe mari între sate; seara se făcea un joc mare comun... se ducea mâncare și băutură de acasă... nu se ieșea cu bufetu’ (organizat ca mai târziu)”.

Kupaș George din Jeica are amintiri legate de o nouă sărbătoare – mai neobișnuită pentru satul său: „...înainte de a pleca în armată în 1949, am fost la sărbătorirea zilei de 7 noiembrie, cânta famfara, mare sărbătoare, erau tablouri cu Stalin, Lenin, Marx și Engels”. În stagiul militar Kupaș George este pregătit în noua viziune despre lume „...în armată ne-o prelucrat, am fost și la școala regimentară, se organiza citirea presei, ascultarea radioului, foarte frumos, acolo am învățat să vorbesc bine românește, că înainte nu știam, poate că aș fi intrat la o școală de ofițeri, da tata meu a fost plecat în America în 1929 și nu m-o acceptat...”.

În general lumea satului primește noile sărbători cu indiferență fără să refuze însă bucuria sărbătorii în sine „...ce conta pe cine sărbătoreai... oamenii se bucurau că se cânta, bea și juca”⁹.

În același timp se observa până în 1949 – o anumită indiferență față de noul regim ce se instaura. Atâta timp cât nu se atingea de esența lumii satului – proprietatea funciară – sătenii nu au avut o imagine bună sau rea despre noul regim comunist. Totuși exista un aspect repede observat care nu putea să anunțe nimic bun „...ăștia (comuniștii) nu credeau în Dumnezeu, nu erau buni”¹⁰. Primul contact și de altfel unul fundamental la orice stadiu intelectual – cu regimul comunist – este cel religios. O prevestire de rău.

⁵ Ibidem.

⁶ Kupaș George - Jeica

⁷ Hartig Katharina - Teaca

⁸ Informație de la Arcălean Pompei

⁹ Informație de la Kupaș Maria

¹⁰ Informație de la Kupaș Maria

Un contact la un nivel mai ridicat (intelectual) cu aceeași problemă duce la aceleași concluzii „...ideea creștină a avut o ciocnire cu Lupta de Clasă, creștinismul se bazează pe iubirea aproapelui iar nu ura între clase” – Vass George – învățător din Jeica.

Trecerea frontului, cotele prea mari, sărbătorile vechi și noi, oamenii nemaiauziți veniți din stepă) care nu credeau în Dumnezeu, școală care nu se putea face din cauza unui tată plecat în America – și peste toate încă, promisiunile prin toate mijloacele de informare (presă, radio, propagandă locală, că o să fie bine... dacă oamenii au să asculte și au să facă ce li se spune. O imagine destul de schematică, dar nu fără semnificații adânci, pe care unii dintre cei intervievați au putut să o redea.

c) 1949-1962. Colectivizarea agriculturii.

Etape, metode (propagandă și constrângere)

La nivelul întregii țări anul 1949 a însemnat o intensificare a propagandei în vederea transformării socialiste a agriculturii. În acest timp, la 2 martie 1949, Prezidiul Marii Adunări Naționale (prezidat de C.I. Parhon) adopta *Decretul nr. 83* pentru completarea unor dispoziții din legea nr. 187 din 23 martie 1945: articolul 2 prevedea trecerea în proprietatea statului a tot ce mai rămăsese din vechea structură agricolă – toate proprietățile de peste 50 ha care mai rămăseseră în urma legii agrare din 1945; articolul 4 prevedea pedepse între 5-15 ani de muncă silnică și confiscarea averii pentru toți cei care vor prezenta „intenționat” organelor statului date inexacte sau incomplete asupra acestor bunuri vor primi aceeași pedeapsă; articolul 5 prevedea pedepse mai mici de 3 până la 12 ani de închisoare corecțională și cu amenda de 25.000 lei până la 200.000 pentru funcționarii publici sau persoane imputernicite în temeiul prezentului decret și care nu vor executa sau vor împiedica executarea însărcinărilor ce le revin potrivit decretului¹¹.

Drumul se deschidea (legal) spre toate metodele de sovietizare a agriculturii, mergându-se gradual și în funcție de particularități de la acțiunea de propagandă-lămurire la cea de propagandă-constrângere.

Cum se întâmplă de obicei, mai ales în lumea tradițională a satului, amintirea nu este cronologică ci se leagă de un anumit eveniment din viața personală sau colectivă. Astfel legat de anul 1949, Kupaș George din Jeica „...în 29 noiembrie 1949 am plecat în armată... mama mi-o scris scrisoare că se face colectivizare și ce să facă... eu i-am zis să se înscrie pentru că acolo în armată ne-o prelucrat...”.

Armata și înainte de aceasta școala, au reprezentat cele două cadre instituționale care au permis regimului să treacă la propovăduirea și aplicarea metodelor, noii științe („știința vieții”), care urmărea dislocarea tinerilor din spațiul principiilor și valorilor dobândite în România dinainte de 1947 și în primul rând în familie (în acest caz și în comunitatea sătească). În consecință, marea știință sovietică încerca prin trecerea experimentelor de la nivelul plantelor și animalelor la experimente pe noua descoperire – Omul nou. Astfel I.V. Miciurin, promotorul acestei teorii, încerca să rezolve problema „zdruncinării eredității” și anume să facă „uitată” ereditatea organismelor pentru ca pe solul proaspăt și fertil al uitării să se construiască „omul nou” ușor manipulabil, dependent de noua hrană (ideologia). Miciurinismul aplicat omului devenea un periculos instrument de distrugere al identității individuale și a solidarității de grup – însă ambițiile acestea erau puse în slujba „păcii” și a progresului omenirii în vederea edificării noii societăți¹².

Ca urmare, influența părinților asupra copiilor (tinerilor) urma să fie contrabalansată prin cea a educatorilor (învățători și profesori) – din generația nouă. Într-un alt cadru, în timpul stagiului militar, tinerii recruți își consolidau formarea politică, pentru ca la întoarcerea în satul lor să devină elemente de difuzarea a ideologiei. În acest sens *Rezoluția Academiei R.P.R.* din 28 iunie 1949 anunța o modificare în cercetarea științifică din România – modelul sovietic devine imperativ, influențele occidentale suspecte de imperialism, iar trecutul interbelic bun de pus sub orice acuzare. O parte din cadrele didactice din învățământul superior își iau angajamentul de a cunoaște și folosi „experiența bogată a științei și culturii sovietice, cea mai înaintată din lume”¹³.

Legat de aceste aspecte, la nivelul celor două localități, cei intervievați au accentuat diferite aspecte-consecință ale noilor realități științifice și ideologice menționate: „...apoi copiii, tineretul nu s-o mai dus la

¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Populare Române, an I, nr. 1,2 martie 1949

¹² Claudiu Degeratu, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii: Modelul sovietic, Știința biruitoare*, în *Arhivele totalitarismului*, an II, nr. 4, 1994, p 40.

¹³ *Universul* nr. 153, 2 iulie 1949.

biserică și nici nu le-o mai plăcut a lucra pământul”. În presă un număr însemnat de tineri (în principal școlari) semnează articole cu titlul „mi-am lămurit părinții să intre în colectiv”.

În privința campaniei propagandistice desfășurată mai ales în ultima etapă a acestui proces, adică între 1949-1953, aceasta a utilizat ca și suport informațional, documentar și statistic, imaginea modelului sovietic. Efectul propagandei pe plan local pare a fi destul de redus – în memoria sătenilor aspectele legate de propaganda prosovietică și procolectivistă par a ocupa un loc destul de neînsemnat – iar colectivizarea cum vom vedea, s-a realizat datorită cu totul altor factori. Profesorul Arcălean Pompei din Teaca surprinde un aspect legat de mijloacele vizuale utilizate de propagandă: „Se puneau pancarte cu lozinci la toate clădirile importante din comună..., nu știu în ce măsură se uita lumea la ele și câteodată le găseai pe jos”. La Jeica aflăm din documentele de arhivă, că în timpul nopții gazetele de stradă, care aveau articole cu privire la Gospodăriile Agricole Colective au fost aruncate într-o fântână, iar afișele puse cu ocazia zile tovarășului Stalin au avut aceeași soartă¹⁴.

Propaganda colectivizării se desfășura pe două planuri:

- a) proslăvirea agriculturii sovietice care era „cea mai înaintată din lume” iar țăranul sovietic avea „cel mai ridicat trai din lume” – deci lauda structurilor colectiviste care aveau să aducă bunăstare generală și uniformă.
- b) condamnarea moșierilor (dispăruți cei cu peste 50 ha), acum cei cu până la 50 ha, deveneau simbolul vechilor structuri agricole: chiaburii erau burtoși, leneși, vorbeau insidios despre agricultura colhoznică, furau, mințeau, erau adevărați dușmani ai clasei muncitoare. Demascarea lor era obligația tuturor. Iconografia perioadei însoțită de text este edificatoare în acest sens.

Acțiunile desfășurate în vederea celor două aspecte ale propagandei colectivizării, au îmbrăcat aspectul amintitelor așa numite „manifestări culturale”: se organizau cercuri de citire în comun a noii literaturi, a presei în special: *Scânteia*, *România Liberă*, *Scânteia satelor*, variante ale acestora în limba minorităților, unde se impunea, precum și ziare locale; ascultarea în comun a radioului unde toate informațiile erau îndemnuri spre noile realități; colțurile roșii, caravane cinematografice care prezentau filme documentare despre marea agricultură sovietică¹⁵. Astfel, într-un Raport – asupra aplicării instrucțiunilor Comitetului Central al P.M.R. pentru intensificarea muncii politice și culturale la sate, în perioada de iarnă se enumără o gamă largă de asemenea acțiuni:

La pt. I:

– intensificarea muncii de propagandă, organizarea de cursuri cu activul de partid de la țară;

La pt. II:

– intensificarea muncii de agitație; creșterea numărului agitatorilor; popularizarea zilei tov. Stalin; culturalizarea maselor; combaterea misticismului și superstițiilor; alfabetizarea maselor; popularizarea agriculturii sovietice,

– ca și agitație vizuală, în fiecare sat la cele două intrări, se confecționează arcuri de triumf, sunt răspândite afișe care sunt expuse în locuri vizibile și centre aglomerate (cât de aglomerate puteau fi centrele satelor).

La pt. III:

– intensificarea muncii de presă: popularizarea presei sovietice – mărirea numărului de abonamente la *Scânteia*, *Scânteia satelor*.

Acesta reprezintă un plan de muncă tip și se repetă cu indiferență umplând în mare măsură documentele de arhivă ale acestei perioade¹⁶.

În ceea ce privește propaganda negativă: ziarele și documentele de arhivă sunt pline de informații. Titluri din presă: „Fapta ticăloasă a chiaburului...”, „Chiaburii din satele...nu și-au predat cotele”, „Chiaburi condamnați pentru neplata cotelor”, etc.

Chiaburii sunt numiți „vipere”, „năpârci”: „această viperă înrăită a poporului nostru”, „chiaburii au acțiuni mârșave și tâlhărești, ascunzând cerealele”, țăranii muncitori îi prind și îi demască, iar tribunalul îi condamnă.

¹⁴ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Dosar nr. 40, Fondul PRM Năsăud, *Raport de activitate – în legătură cu crearea de G.A.C.-uri*.

¹⁵ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, fond Sfatul Popular al raionului Bistrița – *Transformarea socialistă a agriculturii, dosar nr. 33/1954*.

¹⁶ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Dosar nr. 60, Fond nr. 4. Comitetul Județean Năsăud al PRM, secția țărănească. *Școala de cadre țărănească*.

Chiaburi erau chiar și cei cu mai puțin de 10 ha de pământ care nu intrau în noile structuri „...am fost numit chiabur cu 7 ha de pământ doar pentru că aveam batoză”.

De cealaltă parte titlurile colectiviste ale presei locale: „Aplică metodele agrotehnicii sovietice”, „Să urmărim exemplul colectivizatorilor din...”, „Să învățăm limba rusă”, etc.¹⁷

Presa abundă de aceste două aspecte ale propagandei până în anii 1956-1957, când propaganda negativă își pierde treptat rostul, chiaburimea estompându-se ca prezență fizică în lumea satului.

În ceea ce privește satul Jeica, procesul de colectivizare are doar două etape: a) cea a întovărășirilor-cotelor până în februarie 1950, b) după 26 februarie 1950 – gospodăria colectivă. Succesul acțiunii de colectivizare de aici nu a fost meritul organelor statului și nici muncii de propagandă „...noi am fost unguri și ne-am temut mai tare”¹⁸. În general satele cu o populație compact minoritară, din rațiuni care nu-mi sunt cunoscute în întregime, au făcut mai repede acest pas, în principal, intervievații vorbesc despre spaima de a fi „ceilalți”. În același timp, populația maghiară din mediul rural avea și în perioada precollectivistă structuri de muncă colectiviste – asociații ca: asociația morii, asociație de credit, asociație de asigurări a animalelor, asociație a cazanului (de țuică), țiglaritul care a funcționat cu cele 5 cuptoare pe aceeași bază asociativă¹⁹.

Această situație precollectivistă a contribuit la impunerea cu mai mare ușurință a acestor aspecte de organizare a comunităților maghiare fiind, probabil, cunoscută de către autorități.

La data de 16 ianuarie 1950, aflăm din documentele de arhivă că în localitatea Jeica erau deja înscrși în G.A.C., 31 de familii, existau 15 membrii de partid. În acțiunea de propagandă-lămurire, sunt trimise în sat două persoane din fruntea conducerii județene de partid care, stau între 8 zile și trei săptămâni „pentru a discuta cu fiecare sătean în parte” acasă, în adunări, la ședințe, la cursurile serale, se menționează în document „metoda folosită fiind pe de o parte munca de lămurire a țăranilor muncitori, iar pe de altă parte munca de demascare a elementelor reacționare”. Referitor la aceste aspecte cei intervievați nu au avut amintiri precise. Unii spun că veneau cu mașinile de la Bistrița (securitatea) și îi băteau pe cei ce se opuneau, alții nici nu confirmă nici nu infirmă acest lucru.

Tot în această perioadă, aprilie 1950, aflăm că populația maghiară din comunele învecinate, respectiv „reacțiunea” și „elementele chiabure” agită populația spunând că înființarea G.A.C.-ului din satul Jeica este o politică evreiască cu scopul de a pune stăpânire pe gospodăriile individuale și a le distruge²⁰. Documentul cuprinde și alte situații de acest gen, încadrate într-o rubrică de – manifestări șovine în rândul populației maghiare – în care aceasta este prezentată (elementele chiaburești) ca reacționară la propagandă și acțiunea de colectivizare – folosindu-se de „diversiunea naționalistă”.

Câteva luni mai târziu, iunie 1950, o altă situație de același gen, este surprinsă de documente: „chiaburul Crăciun Ioan din Unirea a spus într-un grup de 15 țărani, că toți ungurii din Jeica s-au spânzurat (că) așa de bine-i în colectiv”²¹.

Au existat și săteni deportați „...au fost 4 sau 5 deportați prin '50”²², dar acest aspect pare să nu ocupe un loc însemnat în amintirea celor intervievați „...au fost deportați numai câțiva”²³. Vass George își amintește despre Magyaros Ianos care a fost deportat „...acesta a fost primar prin '46-'48 (nu își amintește cu siguranță) apoi a fost o lege de schimbare a organelor administrative la toate nivelele și așa a ajuns la canal; După un an și ceva a venit acasă, dar a primit reumatism și alte boli că umbla în două bețe și a murit repede”.

O anumită atrofiere a memoriei rezistenței țăranimii la procesul de transformare socialistă a agriculturii – prezintă la o parte însemnată din cei intervievați – are un complex de cauze, a căror importanță în studierea acestor evenimente necesită studii separate, amintesc totuși aici că martorii aveau în perioada de început a colectivizării o vârstă fragedă și nu puteau fi persoane active în acest proces, iar cei ce s-au opus fuseseră fie arestați și trimiși în închisori și lagăre de muncă, fie dispăruți. Cei care au supraviețuit – cum se întâmplă

¹⁷ Titluri din presa locală: „Lupta Rodnei”, „Rodna muncitoare”, „Avântul” 1950-1956.

¹⁸ Informație de la Besnei Jozsef, Jeica.

¹⁹ Informație de la Vass George, Jeica.

²⁰ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Fond: Comitetul de partid județean Năsăud. *Raport – asupra manifestărilor naționaliste șovine în județul Năsăud pe trim. I, 1950.*

²¹ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Fond: Comitetul de partid județean Năsăud. *Raport asupra desfășurării muncii de organizație asupra noilor G.A.C-uri.*

²² Informație de la Besznei Ioszeif.

²³ Informație de la Besznei Ioszeif.

de obicei în asemenea cazuri, fie s-au transformat în eroi locali aproape legendari, fie au avut parte de o uitare nemeritată (pentru documente legate de mișcarea de rezistență a țăranimii din zonă la procesul de colectivizare, vezi cartea d-lui Ioan Purcelean apărută la Ed. Napoca Star, Cluj, 2003, „Mărturii despre generația mea” și studiul de caz a domnului Florin Cioșan, în Anuarul de Istorie Orală din 2001 referitor la mișcarea de rezistență de la Ocnița).

Despre colectivizare avem un episod pitoresc din partea învățătorului de atunci Vass George „...la mijlocul lui februarie 1950 s-a împotmolit colectivizarea, atunci au venit activiști de la Bistrița și au spus că o să se măsoare terenul celor 52 de familii care au intrat în colectiv de al celorlalte individuale pentru a termina problema, atunci s-a făcut o adunare în fața bisericii cu participanții din fiecare familie și nu a existat nici un fel de ură, a unora sau a altora, s-a anunțat că vin inginerii să facă departajarea; la un moment dat Magyaros Ianos se urcă pe o grămadă de stâlpi de stejar să-l vadă și să-l audă toată lumea; și spune: oameni buni, noi de secole am fost uniți, acum partidul cere să trecem la colectiv, dacă o parte intrăm și o alta nu, o să fim despărțiți în două tabere, eu zic că hotaru' este mare, să intrăm cu toții. S-a auzit ura, ura, trăiască Ionci. Comuniștii au rămas înmărmuriți... apoi s-au dus la Căminul Cultural să se înscrie fiecare, după care s-a lăsat o chermезă, veselie”²⁴. Documentele de arhivă confirmă această stare de lucruri.

La 26 februarie 1950, satul Jeica devine prima Gospodărie Agricolă Colectivă din județ și „...primul colectiv (din județ) a fost Cooperativa Agricolă Victoria Socialismului, era scrisă o placă mare, prima dată sediul a fost în Casa Parohială, oamenii nu o vrut și deasupra porții era scris Victoria Socialismului de vreo 5 m lungime și 1 m lățime”²⁵.

Imaginea activistului de partid lipsește în sensul de analiză, bun sau rău, populația nu pare a fi fost interesată de aceste aspecte.

În 1951 corul din localitate participă la un festival al corurilor satești la nivel de țară, „când îmi aduc aminte fac nostalgie – era munca mea indiferent ce cântam, satul era plin de viață”²⁶. Despre rolul acestui cor în viața colectivă a comunei mai aflăm „...o dată la secerișul grâului m-au rugat (sătenii) să mă urc în turla bisericii să dau semnalul să vină la repetiții” (Vass George). Dacă mai adăugăm și fanfara și celelalte activități (sărbători religioase și laice, oficiale) satul pare rupt de problemele cu care se confruntau alte sate.

După înființarea Gospodăriei Agricole Colective Jeica (februarie 1950) – localitatea devine un exemplu pentru tot județul – un succes al acțiunii de transformare socialistă a agriculturii care trebuia văzut de locatarii tuturor satelor din zonă. Cei aflați în funcții de conducere în această perioadă – Besznei Ioszeif – vorbesc despre ajutorul bănesc, și nu numai, pe care noul colectiv l-a primit din partea autorităților pentru a se transforma într-o „poveste de succes” a agriculturii sovietizate. Ca urmare se organizează vizite ale sătenilor din întregul județ în această gospodărie colectivă. Chiar și 10 ani mai târziu, în ziarul *Avântul* din 12 noiembrie 1960, un sătean dintr-o localitate învecinată se justifică la întrebarea „de ce m-am înscris în colectivă?”: „Rezultatele ce le obțin colectivizării din Jeica nu pot să nu ne uimească. Când am făcut cerere de înscriere în Colectivă, m-am gândit la ei, la viața lor îmbelșugată și poate la fel au făcut și cei peste 30 de consăteni care și-au înaintat până acum cererile”. Cei intervievați confirmă aceste vizite, dar totuși Vass George vorbește despre Valea Bârgaielor (rămasă în afara procesului de colectivizare) „...noi le spuneam sectorul capitalist..., făceam și noi umor”.

Altfel se prezintă situația în localitatea Teaca unde, multietnicitatea și confesionalitatea, alte aspecte legate de stratificarea socială au făcut ca evoluția procesului de sovietizare a agriculturii să se întindă pe o perioadă de timp mai lungă: 1949-1961-’62. Aici s-a trecut de la propagandă-lămurire la propagandă-constrângere (arestări, bătăi, confiscare de pământ, etc).

Aici este foarte puternică amintirea greutăților în a preda cotele „...cu cotele pe care le dam putea trăi un an o familie”²⁷. Pe acest fundal pentru unii săteni propunerile de intrare în agricultura colectivă a venit ca o ușurare „...prima dată am avut o părere bună, că ne-o scăpat de cotele pe care le dădeam în timpul războiului și după aia”. Intrarea în colectiv apare ca o șansă de mai bine „...veneau de la Bistrița și ne spuneau că o să fie bine și că ne dă 30% din recoltă”.

Tot în perioada de început al anilor '50 datează și primele imagini ale activiștilor de partid „în acești ani au fost numite persoane mai sărăcuțe (economic și intelectual), era unu Stan care a fost mai apoi președinte de

²⁴ Informație de la Vass George.

²⁵ Informație de la Besznei Ioszeif.

²⁶ Informație de la Vass George.

²⁷ Informație de la Potoceanu Teodor.

G.A.C., un om care n-a avut niciodată o vacă, nu știa când se seamănă, că îi spuneau oamenii hai tovarășu' Stan că înfloresc spinii, să mergem să semănăm, înainte a fost miner"²⁸.

O situație identică este și la Jeica, unde „la început o fost președinte unul Kerekes, nu știa când și cum trebe să se samene și să se are”²⁹, în ziarul *Avântul* este prezentat ca o persoană de cinste. Cei care consimțeau, erau trimiși la cursurile de instruire de la Bistrița (Școala țărănească de cadre) unde în funcție de aptitudini și rezultatele obținute pe parcursul cursului, candidații erau împărțiți în trei categorii: a) pentru munca de partid la țară (propagandă), cei care erau în stare de o bună răspândire a noii ideologii în lumea satului; la finalul caracterizării se spunea de obicei „tov...are perspective de dezvoltare, în acest om este o speranță că o să crească în ceea ce privește îmbogățirea cunoștințelor marxist-leniniste”; b) pentru munca de birou a organizației de bază erau cei mai puțin dotați dintre cursanți; c) secretari ai organizației de bază erau cei care nu dădeau dovadă de mari posibilități intelectuale, dar erau catalogați drept foarte muncitori. Se spunea de obicei „tov...a muncit cu multă râvnă”³⁰.

Presa perioadei conținea articole cu titlul „chiabur trimis în judecată”, „chiabur demascat...” unde se spunea de obicei „în ura lor turbată împotriva poporului muncitor, chiaburii încercă să...” – să împiedice sovietizarea agriculturii. Pe alt plan, anii aceștia au fost marcați de judecarea publică a trădătorilor și complotiștilor care erau „...în slujba imperialismului anglo-american și a Vaticanului”³¹. În plan cultural marii scriitori și poeți ai poporului deveneau realiști. Astfel *Rodna Muncitoare* din 2 februarie 1952 avea un spațiu amplu dedicat centenarului nașterii I.L.Caragiale „Mare scriitor realist”, „Cel mai puternic critic al regimului burgheză-moșieresc”.

Până în anii 1956-1957, regimul mai avea de luptat cu vechile imagini provenite din România monarhică. După această perioadă, generațiile schimbându-se, elita culturală și profesională fiind dispărută sau reeducată, atacurile împotriva trecutului scad mult ca și cantitate și virulență iar presa se ocupă mai multe de realizările noului regim: astfel în Jeica „...copii colectivștilor învață carte în limba lor (maghiară) maternă. Seara ulițele luminate de becul lui Ilici freamătă de veselie și când te gândești că toate aceste realizări sunt roadele muncii unite. S-ar fi întâmplat aceste lucruri în trecut? Niciodată!”³². La nivel raional se spune într-un articol intitulat „Pe drumul revoluției culturale”: „drumețul care trecea prin satele raionului nostru, va cunoaște o viață nouă, iar întunericul se șterge pe zi ce trece...apar școli noi, întreprinderi noi, noi case de cultură, noi cămine culturale...”³³.

În ceea ce privește viața religioasă a sătenilor, aceasta și-a urmat cursul obișnuit, sărbătorile religioase și-au urmat ciclicitatea lor³⁴. Interdicția de a participa la slujbele religioase exista doar pentru unii membrii de partid „era interzis membrilor de partid, indiferent de religie să participe la manifestări religioase. Dacă nu erai membru de partid nu existau interdicții...doar că se indica de către șefii unde lucreai că ar fi bine să nu mergi la biserică”³⁵. De obicei duminica de la ora 10, dascălii trebuiau să organizeze la școală acțiuni pionierești pentru a se suprapune temporar slujbei religioase. Oricum, regimul a fost destul de indiferent la această problemă (cea religioasă) atât timp cât nu afecta practic mersul lucrurilor și mai mult, *Dumnezeu oricum nu exista*.

Referitor la marile serbări creștine, manifestările cultural tradiționale cu caracter colectiv și-au continuat existența „pe 24 decembrie se făcea balul sașilor și al ungurilor, a doua zi era balul românilor. Toma Maria își amintește că „...se mergea în fiecare duminică la biserică, iar după aceea se făcea joc în parcul satului, nimeni nu ne spunea să nu mergem la biserică, la fel erau sărbătorile și de Bobotează și de Paști”. Alături de acestea, noile sărbători – aduse de regim – par a fi intrate în jurul anilor 1960 deja în tradiție, cel puțin tineretul nu mai făcea mare distincție între cele noi și cele vechi. Acolo unde apare cântecul, jocul și băutura, oamenii solidarizează în cadrul evenimentului fără întrebări: „...noi veneam de la secerat, de la lucru, veneam la repetiții și eram tare fericiți, noi ne bucuram de câte ori putem să dansăm, să cântăm...”. Undeva pierduți

²⁸ Informație de la Arcălean Pompei.

²⁹ Informație de la Vass George.

³⁰ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Dosar nr. 60, Fond nr. 4. Comitetul Județean Năsăud al PRM, secția țărănească. *Școala de cadre țărănească*.

³¹ *Rodna Muncitoare*, seria I, an I, nr. 28 și 35/1951.

³² *Cuvântul* nr. 176 din 22 mai 1954

³³ *Cuvântul* nr. 173 din 1 mai 1957

³⁴ Informație de la Arcălean Pompei și Vass George.

³⁵ Informație de la Arcălean Pompei.

într-un spațiu de amintiri personale greu de înțeles pentru Noul Tineret: „...bătrânii mai ascultau Europa Liberă și Vocea Americii, dar noi ce treabă aveam cu asta, eram tineri și nu aveam griji”. Ruptura cu trecutul era asigurată. Omul nou populează atât orașele cât și satele cu frenezia specifică tinereții și începutului unui proiect uman atotcuprinzător – socialismul.

În ce privește mișcarea cultural-oficială, serbările artistice, acțiunile de satirizare a celor leneși, a chiaburilor, erau organizate de către dascăli, de către elevi și alți activiști culturali veniți de la raion³⁶.

Dacă în cazul generațiilor care au trăit și în perioada dinainte de 1945, propaganda de orice fel nu a avut urmări, oamenii s-au menținut într-un anume repertoriu de valori și de tradiție – noua lume și noua învățătură au marcat destul de profund generațiile care s-au născut după 1940 „în 1953, la moartea tov. Stalin ne-au adunat pe toți la căminul cultural și ne-o ținut unu o cuvântare de ne-au dat lacrimile, ce știam noi, el era tătu cu Stalin care ne dădea tot”³⁷.

Acțiunea propagandistică procolectivistă s-a făcut în această perioadă prin metoda lămuririi. Acțiunea era coordonată de la nivelul raionului, iar „echipele de lămurire” erau formate din localnici, reprezentanți ai administrației locale, ai conducerii structurilor colectiviste, profesori și preoți la care se adaugă din când în când și activiști raionali. Acțiunea avea loc acasă la sătean (până în 1961-1962) și se repeta cu mare normalitate. Munca de lămurire se axa pe două direcții: pe de o parte era perspectiva bunăstării individuale (o mare parte din produse avea să aparțină pe viitor membrului colectiv, ușurința de a lucra pământul cu mijloace mecanizate) iar pe de altă parte această bunăstare personală era integrată unei viitoare bunăstări colective, a unei noi civilizații sătești (introducerea curentului electric, apariția cinematografului, ș.a.). Cum după 1956-1957 dispar din presa locală titlurile care condamnau actele chiaburilor, noile titluri sunt făcute să arate o lume rurală pornită ireversibil spre gospodăriile colective „Tot mai mulți țărani iau drumul gospodăriei colective”, „Să fi colectivist, un titlu de cinste”, „Fi exemplu... pentru a fi urmat”³⁸.

O parte a sătenilor înscriși în G.A.C. începând cu 1956 confirmă realizarea unor asemenea promisiuni „la început colectivul o mârș bine... că lucrei puțin”³⁹. O altă amintire „pozitivă”: „în colectiv o fost mai bine pentru că nu lucrei atâta, oamenii se duceau la 8 și veneau la 4 înapoi... nu plăteau nici impozite dar dacă voiai să ai mai mult trebuia să furi”. Pe lângă lipsa de motivație a muncii unui pământ care nu aparținea lucrătorului, apare și ideea (din nevoie) de a fura. Noul regim intervine, probabil fără să vrea, și modifică o etică a muncii care până atunci a adus prosperitatea și bunăstarea statului. O mutație în planul mentalului colectiv cu urmări pe termen lung. Aceste două aspecte, munca puțină și furtul, aveau să contribuie în viitor la falimentul acestui nou mod de a face agricultură (acest gen de amintire este prezentă la toți cei intervievați).

În această perioadă la nivel național, procesul de colectivizare, purtat în primul rând prin mijloace de propagandă-lămurire, se afla în impas. La 23 august 1955, Gheorghe Gheorghiu Dej arăta că doar 26% din suprafața arabilă a țării era integrată în structurile colectiviste⁴⁰. Situația trebuia remediată iar pentru aceasta nu existau decât două posibilități: renunțarea la colectivizare în fața rezistenței lumii satelor, respectiv colectivizarea forțată.

Pe cuprinsul Europei centrale estice, în jurul anului 1957, aspectele cele mai negative ale politicii staliniste sunt supuse unei acțiuni de remediere-îmbunătățire: limitarea puterii poliției, eliberarea de prizonieri, reîntoarcerea parțială la exploatarea privată în agricultură, acest ultim aspect a dus la dispariția a 9000 de ferme colective în Ungaria din cele 16000; oprirea colectivizării în R.D. Germania – reluată și definitivată apoi total în 10 săptămâni în primăvara anului 1960; Polonia renunță și ea la această perioadă la colectivizare⁴¹.

În ceea ce privește aceeași problemă, autoritățile comuniste din România, au decis să rezolve situația prin continuarea colectivizării trecându-se la măsuri represive. Pregătitor, la nivel juridic, se face trecerea (în privința inculpărilor) de la invocarea unor argumente de natură economică prezente la începutul anilor '50 (neachitarea impozitelor, nerespectarea planului de colectări) la incriminările de ordin politic. În această ultimă situație chiar și dorința de a ieși din Gospodăria Agricolă Colectivă, era calificată de instanțele judecătorești ca un atac împotriva regimului comunist. Alte motive ale arestărilor ce vor urma de acum înainte, vor fi cele calificate

³⁶ Informație de la Arcălean Pompei și Vass George.

³⁷ Informație de la Arcălean Pompei.

³⁸ *Avântul, Lupta Rodnei, Rodna Muncitoare*, 1956-1961

³⁹ Informație de la Potoceanu Teodor

⁴⁰ Gheorghe Gheorghiu Dej, *Articole și cuvântări, ediția IV*, Editura de Stat pentru Literatură politică, București 1955, p 141.

⁴¹ Jean-Francois Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, ed. Polirom, 1998, p 130-131.

ca „discuții dușmănoase” referitoare la agricultura colhoznică, cu încadrare juridică la „uneltire contra ordinii sociale” iar pedepsele erau între 3-10 ani de închisoare corecțională. Mai mult, dacă se constata că învinuții au prezentat focarul unor proteste colective, condamnările depășeau 10 ani⁴².

Legat și de anumite spaime externe (posibile consecințe ale revoluției din Ungaria – 1956), universul rural și urban românesc pare a se închide tot mai mult în fața rămășițelor de libertate care supraviețuiseră. Astfel, în timp ce țărănimea era condamnată conform articolului 209 din Codul Penal (pentru motivele amintite mai sus), muncitorii erau penalizați pentru că își exprimau neîncrederea în superioritatea industriei sovietice, iar intelectualii erau trimiși la închisoare pentru că dețineau „cărți interzise”⁴³. O proză scrisă despre detenția la Canal sau găsirea în cadrul unei vizite „surpriză” a unor cărți cu poezii sau altceva, scrise de „oameni interziși”, îți puteau aduce condamnări la 18 sau chiar 22 de ani de muncă silnică sau închisoare.

Dacă pentru localitatea Jeica, anul 1949 a marcat începutul procesului de transformare socialistă a agriculturii (întovăărișirile) iar anul 1950 (februarie) sfârșitul său prin înființarea G.A.C.-ului Victoria Socialismului, pentru localitatea Teaca abia perioada anilor 1953-1954 avea să aducă primele structuri colectiviste – întovăărișirile⁴⁴. În instituția întovăărișirilor trebuia să intre un număr de cel puțin 10 țărani întovăărișiți pentru a putea încheia un contract cu S.M.T. în vederea executării mecanizate a muncilor agricole. Pământul rămânea tot în proprietatea țăranilor iar întovăărișirea trebuia să aibă o suprafață de cel puțin 10 ha⁴⁵. Din aceste date se observă că intenția autorităților a fost la începutul procesului de sovietizare a agriculturii de a atrage țărănimea cu pământ foarte puțin, aproximativ 1 ha. Ghiorghilaș Alexandru care avea atunci 1,5 ha s-a înscris în întovăărișirea *Ion Creangă*. În legătură cu această situație chiar și Gheorghe Gheorghiu Dej spunea că „fără îndoială întinderea de pământ pe care o posedă o gospodărie țărănească este un element important în determinarea categoriei din care face parte. Dar acesta nu este și nu poate fi singurul criteriu”⁴⁶. Astfel confiscările și condamnările vor lovi îndeosebi în țărănimea săracă și mijlocașă. Pe lângă această întovăărișire, mai existau alte două asemenea structuri *8 Martie* și *Gheorghe Doja*⁴⁷.

Populația maghiară din localitate, într-o mișcare de grup, intră în aceste noi structuri, întovăărișirea *Gheorghe Doja* fiind formată aproape exclusiv din maghiari⁴⁸. O altă particularitate care ne aduce aminte de situația din Jeica (unde populația intră într-o mișcare de grup în colectiv) este faptul că, deși se prevedea prin statutul întovăărișirilor ca lucrarea pământului să se facă individual, cei înscrși aici lucrează pământul în colectiv⁴⁹.

Documentele de arhivă arată că la 9.11.1961, în Teaca existau 264 de familii înscrise în instituția întovăărișirilor și 222 de familii înscrise în cea a G.A.C.-ului⁵⁰. Această evoluție din punct de vedere al numărului crescut de oameni intrați în G.A.C., are loc și ca urmare a intensificării muncii de propagandă-lămurire „...primeam normă, trebuia să mergem pe la un număr de oameni, primeam o listă și trebuia să-i lămurim să intre în G.A.C.”⁵¹. La această acțiune participă profesorii și învățătorii din sat. Acțiunea se repetă săptămânal, chiar zilnic, iar munca de lămurire se întinde pe câțiva ani.

Acțiunea de propagandă se desfășura și în cadrul unor seri culturale „șezători artistice” unde un cadru didactic trebuia să conducă discuția în direcția știută „se începea ușor cu o poveste, să nu superi lumea, apoi intrai în discuția despre colectivizare... oamenii ziceau lasă tovarășu’... hai să bem un pahar de vin. Și cam așa decurgea fiecare șezătoare”⁵².

⁴² Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii: Represiunea totală, 1957-1962*, în Arhivele totalitarismului anul IV, nr. 1, 1996.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Fond: Sfatul Popular al raionului Bistrița, *Secțiunea Agricolă Bistrița. Serviciul Agricol. Nr. 12258 din 2 sept. 1949*.

⁴⁵ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Fond: Comitetul provizoriu al BN, *Secțiunea Agricolă Raională*, dosar 49/1960, fila 49.

⁴⁶ Gheorghe Gheorghiu Dej, op.cit., p 285.

⁴⁷ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Fond: Sfatul Popular al raionului Bistrița, *Secțiunea Agricolă Raională*, dosar 30/1960, fila 168.

⁴⁸ Informație de la Ion Wratsch.

⁴⁹ Informație de la Arcălean Pompei.

⁵⁰ Arhivele Statului, Filiala Bistrița-Năsăud, Fond: Sfatul Popular al raionului Bistrița, *Transformarea socialistă a agriculturii*, dosar nr. 33/1961, fila 56-58.

⁵¹ Informație de la Arcălean Pompei.

⁵² Informație de la Arcălean Pompei.

În fața eșecului acestor acțiuni de propagandă-lămurire (din 1961, luna noiembrie doar 30% din suprafața de pământ a satului era colectivizată) se modifică metodele de abordare, dacă până acum, discuțiile aveau loc la casele sătenilor (cu un caracter mai intim, mai familial), de acum ele se vor desfășura la Sfatul Popular unde un anumit caracter sobru și oficial, faptul că erai în Casa Statului – urma să inducă o anumită stare de frică⁵³ (se făcea o cerere prin care se adeverea că nu există posibilitatea de a lucra pământul individual – țăranul trebuia doar să semneze). Provocările se succedau până când persoana în cauză semna.

O altă metodă folosită a fost cea a constrângerilor prin intermediul muncii obligatorii și gratuite fie în localitatea de domiciliu, fie, mai ales, în alte localități iar școlarilor cu părinți în afara structurilor colectiviste li se interzicea accesul în școală până când părinții vor face acest pas. În acest cadru școlarii sunt sfătuiți să-și convingă părinții să intre în colectiv.

Despre deportări și trimeri în închisorile comuniste cei intervievați spun că nu au existat în localitate, de obicei oamenii „au auzit că în alte locuri asemenea lucruri s-au întâmplat”. Astfel, aflăm că într-o localitate învecinată „...era un primar (sau secretar de partid) mai dur și le zicea celor care nu vroiau să semneze declarația de intrare în colectivă că îi duce în Iugoslavia (iadul titoist), apoi îi urca într-o dubă și îi învâreau noapte cu mașina prin apropiere până ce semna (de frică)⁵⁴.

Ca urmare a acestor acțiuni concertate de propagandă și constrângere, anul 1962 a marcat, așa cum s-a întâmplat la nivelul întregii țări, și pentru localitatea Teaca, sfârșitul procesului de transformare socialistă a agriculturii „am intrat în colectiv în 1962... am fost obligat... nu se mai putea altfel” – este explicația și justificarea întâlnită în cele mai multe cazuri.

Pentru cel care are o idee fixă, prefabricată despre procesul de colectivizare și așteptă în numele acesteia să apară aspecte de mare violență, eroi și torționari, informațiile adunate în această lucrare ar putea să nemulțumească – dar cum să fabrici un război de dragul unor așteptări. Mai mult, din ambele localități în cauză, răzbate o anumită indiferență, chiar și față de puținele aspecte de eroism și rezistență – indiferența menționată față de cei deportați; unele surse vorbesc despre deportări și arestări în numele unor răfuieți personale⁵⁵.

d) Comparații și consecințe

Comparând evoluție procesului de colectivizare a agriculturii în cele două localități, se poate observa că ea prezintă asemănări acolo unde există aceleași realități etnice (intrarea printr-o mișcare colectivă în G.A.C. Jeica, respectiv intrarea în întovărișirea din Teaca – pentru populația maghiară) și deosebiri semnificative unde această realitate diferă, însă la aceste diferențe concurează și factori sociali, economici, geografici respectiv populația maghiară din Jeica avea în medie aproximativ suprafețe de teren între 7 și 15 ha de pământ, fiecare având în această privință o liniște socială mai pronunțată. În același timp populația se ocupa majoritatea de agricultură, comparând, la Teaca structura socială este mai diversificată, pe lângă agricultori existând o intelectualitate sătească bine conturată (profesori, medici, preoți), și un însemnat număr de meseriași pentru care pământul nu avea o însemnată primordială. Referitor la populația românească de aici, aceasta începe să pătrundă în localitate abia în secolul XIX (în 1850 existau 73 de familii de români venind aici din satele din jur). Intrând ca slugi și servitori la populația de etnie săsească și maghiară, vor fi mai dispuși să cedeze tentațiilor din propaganda oficială, și nu numai asta ci pur și simplu pentru a schimba printr-o oportunitate de moment o problemă istorică veche.

Consecințele acestui proces de transformare a proprietății funciare – private în proprietate socialistă – colectivă, nu pot face parte decât dintr-o listă încă deschisă. În strânsă legătură cu industrializarea masivă și colectivizarea agriculturii a contribuit la probabil cea mai însemnată consecință a procesului – migrarea masivă de populație din mediul rural în cel urban. Astfel multe din satele și comunele bine populate înainte de aceste evenimente, apar astăzi călătorului ca și comunității subviețuitoare și peste măsură de îmbătrânite (la Jeica mai sunt astăzi în jur de 100 de oameni din 460 câți existau în anul 1950, toți având peste 60 de ani); de asemenea s-au produs mutații în etica muncii, oamenii nu mai lucrează pentru că „oricum pământul nu este al lor” și „fură ca să aibă cu ce trăi”. La Jeica este atins chiar și repaosul duminical, „oamenii or trebuit să lucreze și duminica și de atunci așa o rămas”.

⁵³ Informație de la Potoceanu Teodor și Arcălean Pompei.

⁵⁴ Informație de la Arcălean Pompei.

⁵⁵ Informații: Vass George, Kupaș Maria și George.

Cât despre efectele asupra spiritualității religioase nu se pot trage concluzii sigure – secularizarea a existat ca și proces general european început cândva în perioada renașterii, având în Europa occidentală accente chiar mai dramatice decât în lagărul comunist. Deci, nu știm în ce măsură „noul tineret” a fost „alungat” sau chemat dinspre/înspre biserică.

Alături de remodelarea instituțiilor de învățământ și a culturii de industrializare forțată, etatizarea economiei, colectivizarea agriculturii întregeste tabloul acestei perioade și marchează sfârșitul procesului de sovietizare a României la toate nivelurile.